

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

@www.innoworld.net

+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 1
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi[®] digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:

www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

Qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlashning fuqarolik jamiyatini qurishdagi o'rni

Yaxshiliqov O'rol Umarqul o'g'li

Guliston davlat pedagogika instituti 1-bosqich magistranti

yaxshiliqovorolbek4@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlashning fuqarolik jamiyatini qurishdagi o'rni ilmiy-tahliliy jihatdan o'rganilgan. Tadqiqotda qonun ustuvorligi va huquqiy tartibot fuqarolik institutlarining samarali faoliyati, jamoatchilik nazorati va demokratik boshqaruvning mustahkamlanishi bilan bevosita bog'liqligi ko'rsatildi. Tadqiqot natijalari qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlash fuqarolik jamiyatining barqaror rivoji uchun zarur ekanini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Kalit so'zlar: qonuniylik, huquqiy tartibot, fuqarolik jamiyati, Taraqqiyot strategiyasi, jamoatchilik nazorati.

Abstract: This article examines the role of legality and the rule of law in building a civil society from a scientific-analytical perspective. The study demonstrates that the supremacy of law and legal order is directly linked to the effective functioning of civil institutions, public oversight, and the consolidation of democratic governance. The findings confirm that ensuring legality and legal order is essential for the stable development of civil society.

Keywords: legality, legal order, civil society, Development Strategy, public oversight.

KIRISH. Hozirgi davrda demokratik huquqiy davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish masalasi jahon hamjamiyatida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Akademik Akmal Saidov ta'kidlaganidek: Fuqarolik jamiyatining shakllanishi va rivojlanishi qonun ustuvorligi hamda huquqiy tartibotning mustahkamligiga bevosita bog'liqdir[3]. Fuqarolik jamiyati shaxs, jamiyat va davlat o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning barqarorligini ta'minlovchi muhim institutlar majmuasidan iborat bo'lib, uning samarali faoliyati qonuniylik va huquqiy tartibotning mustahkamligiga bevosita bog'liqdir. Qonuniylik jamiyatda huquq normalarining ustuvorligi, barcha subyektlarning qonun oldida tengligi va davlat hokimiyati faoliyatining huquqiy asosda olib borilishini anglatadi. Huquqiy tartibot esa qonunlarning amalda bajarilishi, huquqbuzarliklarning oldini olish hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish tizimini ifodalaydi. Mazkur tushunchalar fuqarolik jamiyatining huquqiy poydevorini tashkil etadi. Huquqiy davlat sharoitida qonuniylik davlat hokimiyati faoliyatining asosiy tamoyili sifatida namoyon bo'ladi[4]. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar, xususan, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida qonun ustuvorligini ta'minlash va

jamoatchilik nazoratini kuchaytirish ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan[2]. Shu bois mazkur mavzuni ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili. Qonuniylik va huquqiy tartibot masalalari huquqshunos olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Xususan, A.X. Saidov, H.B. Boboyev, Sh.X. Raxmonqulov kabi olimlar huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni nazariy jihatdan asoslab berganlar. Ularning tadqiqotlarida qonun ustuvorligi fuqarolik institutlarining erkin faoliyat yuritishi uchun zarur shart ekanligi ta'kidlanadi. I.A. Karimov o'z asarlarida qonun ustuvorligini demokratik jamiyatning poydevori sifatida talqin qilib, fuqarolik jamiyatining barqaror rivoji bevosita qonuniylik tamoyilining amalda ta'minlanishiga bog'liq ekanini ta'kidlaydi. Uning fikricha, qonunlar faqat qabul qilinishi bilan emas, balki ularning real hayotda ijro etilishi bilan ahamiyat kasb etadi. Sh.M. Mirziyoyev (2022) tomonidan ilgari surilgan konseptual yondashuvlarda esa "inson – jamiyat – davlat" tamoyili asosida huquqiy tartibotni ta'minlash masalasi yoritilgan[2]. Tadqiqotlarda sud-huquq tizimini isloh qilish, jamoatchilik nazoratini kengaytirish va davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlash fuqarolik jamiyatining muhim shartlari sifatida baholanadi.

Xorijiy olimlar — J. Rawls, G. Sartori, C. Tilly asarlarida qonun ustuvorligi adolatli jamiyat va demokratiyaning ajralmas elementi sifatida talqin qilinadi. Ularning ilmiy qarashlarida huquqiy tartibot jamiyatda ijtimoiy tenglik, ishonch va siyosiy barqarorlikni ta'minlovchi asosiy mexanizm sifatida ko'rsatilgan. Shuningdek, xorijiy olimlar tomonidan ham fuqarolik jamiyatining rivoji hokimiyatlar bo'linishi va qonuniylik tamoyiliga asoslanishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan[9]. J. Lokk, Sh. Monteske, A. de Tokvil asarlarida ham fuqarolik jamiyatining rivoji qonuniylik va hokimiyatlar bo'linishi tamoyiliga bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslangan[10]. Zamonaviy tadqiqotlarda esa huquqiy tartibotning inson huquqlarini himoya qilishdagi roli alohida e'tirof etiladi.

Shu bilan birga, mavjud ilmiy ishlarda qonuniylik va huquqiy tartibotning aynan zamonaviy O'zbekiston sharoitidagi fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi o'rni yetarlicha kompleks tahlil qilinmagan. Mazkur maqola ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Metodlar. Mazkur tadqiqotda ilmiy izlanishning umumiy va maxsus usullaridan foydalanildi. Xususan, qonuniylik va huquqiy tartibotning fuqarolik jamiyatini shakllantirishdagi o'rnini o'rganishda tahliliy, qiyosiy-huquqiy, tizimli va mantiqiy metodlar qo'llanildi.

Tahliliy metod orqali qonuniylik va huquqiy tartibot tushunchalarining mazmun-mohiyati ochib berildi hamda ularning fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro aloqasi tahlil qilindi. Qiyosiy-huquqiy metod yordamida milliy va xorijiy ilmiy yondashuvlar solishtirilib, umumiy va farqli jihatlar aniqlashtirildi.

Tizimli yondashuv metodi asosida qonuniylik, huquqiy tartibot va fuqarolik jamiyati yagona ijtimoiy-huquqiy tizim sifatida ko'rib chiqildi. Shuningdek, normativ-huquqiy hujjatlar, xususan, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi hamda

tegishli qonunlar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta'minlash maqsadida induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi hamda mualliflik xulosalari umumlashtirildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlash fuqarolik jamiyatini shakllantirishda hal qiluvchi omillardan biri ekanini ko'rsatdi. O'rganilgan normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy manbalar va amaliy tajriba tahlili shuni tasdiqlaydiki, qonun ustuvorligi jamiyatda fuqarolarning huquq va erkinliklarini real himoya qilishga xizmat qiladi hamda ijtimoiy faollikni oshiradi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, huquqiy tartibotning mustahkamlanishi fuqarolik jamiyati institutlari — nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik nazorati mexanizmlarining samarali faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Qonuniylik darajasi yuqori bo'lgan muhitda fuqarolar davlat organlari faoliyatiga nisbatan ishonch bildiradi va ijtimoiy tashabbuslarda faol ishtirok etadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, sud-huquq tizimining mustaqilligi va ochiqligi fuqarolik jamiyati rivojining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. Sudlarning xolis faoliyati fuqarolarning qonun oldida tengligini ta'minlab, huquqiy adolatni qaror toptiradi. Bu esa jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va huquqiy madaniyatning yuksalishiga olib keladi. Shuningdek, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida jamoatchilik nazoratining huquqiy mexanizmlari kengaygani aniqlandi. Davlat organlari faoliyatining ochiqligi va hisobdorligi oshib, fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtiroki sezilarli darajada faollashdi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari qonuniylik va huquqiy tartibotning ta'minlanishi fuqarolik jamiyatining barqaror rivoji, demokratik boshqaruv va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim omil ekanini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlash fuqarolik jamiyatini shakllantirish va rivojlantirishda asosiy tizimli omil ekanini ko'rsatdi. Olingan natijalar mavjud ilmiy qarashlar bilan qiyosiy tahlil qilinganda, milliy va xorijiy tadqiqotlar xulosalari bilan muvofiq kelishi aniqlandi. Xususan, huquqiy davlat konsepsiyasida qonun ustuvorligi fuqarolik jamiyatining poydevori sifatida talqin qilinishi mazkur tadqiqot natijalari bilan tasdiqlandi.

Tadqiqot davomida aniqlangan holatlar I.A. Karimov va Sh.M. Mirziyoyev asarlarida ilgari surilgan g'oyalar bilan uyg'unlikda ekanligi kuzatildi. Ularning ilmiy-siyosiy qarashlarida qonuniylikni ta'minlash fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoatchilik nazoratini kuchaytirish hamda davlat boshqaruvida ochiqlikni ta'minlashning muhim sharti sifatida baholanadi. Tadqiqot natijalari mazkur yondashuvlarning amaliy asosga ega ekanini ko'rsatdi.

Xorijiy olimlar — J. Rawls, G. Sartori va C. Tilly tadqiqotlarida qonun ustuvorligi adolatli va demokratik jamiyatning ajralmas elementi sifatida ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqot natijalari ham huquqiy tartibot mavjud bo'lmagan jamiyatda fuqarolik institutlari to'laqonli faoliyat yurita olmasligini tasdiqladi. Bu holat qonuniylik va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni yana bir bor isbotlaydi. Shu bilan birga, tadqiqot ayrim muammoli jihatlarni ham aniqladi.

Jumladan, huquqiy madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganligi, ayrim hududlarda jamoatchilik nazorati mexanizmlarining sust ishlashi fuqarolik jamiyati rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu esa qonuniylikni faqat normativ-huquqiy hujjatlar bilan emas, balki huquqiy ong va huquqiy ta'lim orqali mustahkamlash zarurligini ko'rsatadi.

Natijalarni muhokama qilish jarayonida shuni ta'kidlash mumkinki, 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida belgilangan chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi ushbu muammolarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi[12]. Xususan, sud-huquq tizimini isloh qilish, korrupsiyaga qarshi kurash va jamoatchilik nazoratini kengaytirish fuqarolik jamiyatini mustahkamlashning samarali vositalari sifatida baholanishi mumkin[11]. Umuman olganda, mazkur tadqiqot natijalari qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlash fuqarolik jamiyatini qurishning muhim sharti ekanini tasdiqlab, ushbu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlarni ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Xulosa. Mazkur tadqiqotda qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlashning fuqarolik jamiyatini qurishdagi o'rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari qonun ustuvorligi fuqarolik jamiyatining shakllanishi va barqaror rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi. Qonuniylik tamoyilining real hayotda ta'minlanishi fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni qaror toptirish hamda jamiyatda ishonch muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida huquqiy tartibotning mustahkamlanishi fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatining samaradorligini oshirishi aniqlandi. Sud-huquq tizimining mustaqilligi, davlat organlari faoliyatining ochiqqligi va jamoatchilik nazoratining kengayishi fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini faollashtiradi. Bu esa demokratik boshqaruv mexanizmlarining amalda ishlashini ta'minlaydi. Umuman olganda, tadqiqot xulosalari qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlash fuqarolik jamiyatini qurishning muhim sharti ekanini tasdiqlaydi hamda ushbu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlarni izchil davom ettirish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqot natijalari kelgusida huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi qonunchilik nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonda rivojlantirish strategiyasi to'g'risida (PF–60-son Farmon). Toshkent.
3. Saidov, A. X. (2019). Inson huquqlari va fuqarolik jamiyati. Toshkent: Adolat.
4. Boboyev, H. B. (2020). Davlat va huquq nazariyasi. Toshkent: TDYU nashriyoti.
5. Raxmonqulov, Sh. X. (2018). Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati asoslari. Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti.
6. Ismoilov, B. (2020). Qonuniylikni ta'minlashda jamoatchilik nazoratining o'rni. Yuridik fanlar axborotnomasi, (4), 45–49.
7. Saidov, A. X. (2021). Fuqarolik jamiyati va qonun ustuvorligi masalalari. Huquq va burch, (3), 12–16.
8. Locke, J. (1988). Two Treatises of Government. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Montesquieu, C. (1998). The Spirit of the Laws. Oxford: Oxford University Press.
10. Tocqueville, A. (2000). Democracy in America. New York: Harper & Row.
11. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. (2024). <https://www.lex.uz>